

МЕКА И ПАМЕТНА МОЋ СРБИЈЕ КАО СРЕДСТВА ЗА РЕШАВАЊЕ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКОГ ПИТАЊА

Петар Матић*
Александра Мирковић**

Достављен: 04. 02. 2022.

Кориговано: 09. 06. и 28. 07. 2022.

Прихваћен: 10. 08. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203113M

У раду је анализирана улога меке и паметне моћи као стратешких средстава помоћу којих је могуће бранити виталне националне интересе Републике Србије по питању Косова и Метохије. Ова средства спољне политике нарочито добијају на значају у контексту турбулентних и динамичних промена на глобалном плану, пре свега у смислу прекомпозиције глобалних односа снага и измештања моћи ка новим, растућим центрима, уз преобликовање светског поретка ка мултиполарности. У уводном делу рада, теоријски се приступа разматрању основних појмова и концепата које захвата предмет истраживања. У централном делу анализирају се елементи који чине меку и паметну моћ Србије у светлу наведених промена у међународним односима. С тим у вези, анализирана су најзначајнија документа која се односе на решавање питања КиМ. Обрађује се и позиција Србије у односу на кључне чиниоце на међународном плану, као и њихово позиционирање у односу на овај проблем. У завршном делу рада настојано је да се појасни у којој је мери могуће комбиновати тврду и меку моћ по питању Косова и Метохије, посматрано првенствено кроз призму јачајућег утицаја сила наклоњених Србији, пре свега Кине и Русије, али и још увек непостојећег признања тзв. Косова као независне државе од стране пет чланица ЕУ.

Кључне речи: *Србија, Косово и Метохија, изазови, перспективе, мека моћ, паметна моћ, спољна политика, међународни односи, национални интерес, мултиполарност*

* Институт за политичке студије, Београд, Република Србија, pmatic75@gmail.com

** Институт за политичке студије, Београд, Република Србија.

Увод

У раду је указано на перспективе меке и паметне моћи Републике Србије, као и на њихове потенцијалне домете када је реч о решавању косовско-метохијског проблема. Саме појмове меке и паметне моћи теоријски је концептирао амерички политиколог Џозеф Нај (*Joseph S. Nye*). Уопштено посматрано, концепт моћи држава, као још увек кључних актера на међународном плану, заузима централну позицију у истраживањима претежно реалистичке струје у међународним односима. У савременом добу, када постоји претња од употребе оружја за масовно уништење, витални национални интереси се не могу реализовати искључиво претњом или применом тврдых, војних компоненти моћи већ се спољна политика државе мора заснивати првенствено на софистицираним акцијама, чија је крајња сврха придобијање подршке што је могуће ширег круга актера како би се њени циљеви остварили на најповољнији могући начин.¹

Најева концептуализација нових елемената моћи и редефинисање позиције и измењене улоге државе у међународним односима постали су предмет бројних истраживања и теоријских расправа чији је крајњи циљ био да укажу на нове правце и стварне домете, како меке, тако и паметне моћи. Идеју о мекој моћи Нај развија током осамдесетих година прошлога века, а научно је утемељује у својој књизи „Предодређена да предводи: Променљива природа америчке моћи”.² Али, Нај ће додатно образложити и развити појам меке моћи у свом делу из 2004. године, под насловом: „Мека моћ: Средство за успех у светској политици”.³ Према овом аутору, који се сврстава у ред највиђенијих теоретичара међународних односа, мека моћ представља сет вредности у најширем друштвеном смислу, чији је циљ да привуку друге, пре него што их путем присиле натерају да делују у жељеном правцу. У тај сет вредности и утицаја, чији би крајњи исход требало да буде деловање које води остваривању интереса државе која пројектује меку моћ на друге, Нај убраја три компоненте. Прва је везана за најшири спектар културних вредности које своје исходиште имају у традицији, обичајима и стилу понашања унутар друштвене заједнице. Други елемент је ужи и донекле се ослања на први, будући да је заснован на политичким вредностима које једна држава негује, те је нераскидиво повезан са политичком културом која се такође може подвести под сегмент ширих културних вредности и неопипљивих, односно нематеријалних достигнућа једног друштва. Коначно, трећи елемент повезан је са спољном политиком која треба да буде инклузивна за друге актере како би и они могли допринети реализацији национал-

¹ Петар Матић, „Пат за меку моћ”, *Српска политичка мисао*, vol. 24, бр. 2/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 31.

² Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Art of Mentoring Series, Basic Books, New York, 1990.

³ Joseph, Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Hachette, UK, 2004.

них циљева и интереса државе која пројектује меку моћ.⁴ Како би се национални циљеви постигли на адекватан начин, неопходна је њихова легитимизација пред широм јавношћу, а она преваходно зависи од комуникације која тече између државе и грађана.⁵

Идеја о мекој моћи подстакла је бројне контроверзе, створила дилеме и отворила нове приступе у истраживању самог појма моћи. Она је попримила парадигматичне размере, како унутар научне и академске заједнице, тако и међу практичарима политике. Иако се мека моћ данас види као један од главних фронтова деловања у међународној арени, првенствено код великих сила, тврда моћ и даље остаје један од носећих стубова и чинилаца који умногоме опредељују државе у њиховој политици према другима.

Опадање моћи неких од доскора водећих актера на међународној позорници, пре свега САД и њених најближих савезника,⁶ уз јачање нових глобалних центара моћи и њеног измештања на некадашњу периферију и полупериферију светских збивања, са још увек недефинисаним контурама и визијом прекомпонованог односа снага, неизбежно су довели до дисперзије утицаја и неретко некритичког испољавања тврдих облика моћи. Спознаја о томе да прекомерна употреба тврде моћи, уз хиперпродукцију рата од стране опадајућих сила на међународном плану, неизбежно води слабљењу меких димензија моћи, отворила је простор за додатна истраживања чији је крајњи продукт иновативни концепт који садржи елементе и тврде и меке моћи, под називом –паметна моћ. Идеју о паметној моћи лансирало је више експерата и практичара спољне политике, па се не зна поуздано ко је креатор концепта. Тако, неки истраживачи заслуге за тај термин, који постаје изузетно популаран у широкој литератури, приписују некадашњој заменици америчког амбасадора при УН Ричарда Холбрука, Сузан Нозел.⁷ С друге стране, овај концептуални оквир, заснован на адекватној и правовременој употреби компонената меке и тврде моћи, нераскидиво се повезује и са самим Најем, као допуна и проширење његове идеје о мекој моћи.⁸ Зато Нај сматра да је за достизање одређених циљева и задовољавање виталних националних интереса, моћ неопходно користити и кроз мека и кроз тврда средства, у зависности од ситуације, критичког промишљања и

⁴ Joseph S. Nye, Jr., *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011, стр. 84.

⁵ О комуникацији као средству за јачање меке моћи детаљније видети у: Ненад Перић, Мирослав Митровић, „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”, *Војно дело*, vol. 73, бр. 3, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2021, стр. 60-72.

⁶ О снази и врхунцу америчке меке моћи крајем прошлог века детаљније видети у: Душан Николиш, „Нова војна моћ САД за 21. век – инструмент (стратегија) господарења светом без рата”, *Војно дело*, vol. 50, бр. 4-5, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1998, стр. 47-61.

⁷ Suzanne Nossel, "Smart Power", *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 2, March/April 2004, The Council on Foreign Relations, USA, 2004, стр. 131-142.

⁸ Joseph S. Nye, "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, July/August 2009, The Council on Foreign Relations, USA, 2009, стр. 160-163.

њихове конкретне ефективности.⁹ Развоју ових концепција и идеја допринела је и расправа која се односи на теме меке и тврде моћи, која је и надалје присутна у теоријама међународних односа и безбедности.

Премда су реални домети и потенцијали за „меко” и „паметно” деловање углавном присутни код најмоћнијих актера на међународном плану, време глобализованих односа, убрзаних и турбулентних промена на најширем светском нивоу, а нарочито развој на пољу информационих технологија и све комплекснија умреженост, пружају нове могућности и за мање државе да се, путем привлачности свог система и културолошких достигнућа и вредности, активније ангажују на задовољавању својих интереса.

Србија, која је још увек у транзиционим процесима, бременита је наслеђем скорије прошлости и неправедно осуђена у јавном дискурсу првенствено западних сила. Та осуда и негативни стереотипи о њој и о српском народу уопште, који су присутни на политичком Западу, ограничили су јој могућности за активнији ангажман по питању остваривања виталних националних интереса у раздобљу иза нас. Ипак, динамика међународних односа, нова прекомпозиција моћи на глобалном нивоу, све учесталија сучељавања водећих у новом, мултиполарном поретку, остављају шири простор за развој и примену елемената и меке и тврде моћи, како би Србија била што успешнија у остваривању својих циљева везаних за један од најзначајних интереса – очување Косова и Метохије као интегралног дела своје територије.

Космет на чворишту историје – мека и паметна моћ као компоненте деловања Србије у светлу прекомпозиције снага на глобалном нивоу

Геостратешки положај Србије и њене јужне покрајине Косова и Метохије, као и ратни сукоби на њеном простору крајем деведесетих година прошлог века, били су обележени деловањем бројних значајних актера и чинилаца у међународним односима. И на унутрашњем и на спољнополитичком плану питање Косова и Метохије остаје критична тачка деловања Владе Републике Србије.

У јавном дискурсу о питању Косова и Метохије доминирају бројни термини и одреднице, те се неретко користе и они који би требало да воде неком облику признавања сада и „остварених”, а дуготрајно присутних сецесионистичких тежњи косметских Албанаца. Реч је, дакле, о подршци идеји о признавању једнострано проглашене независности Косова и Метохије. Тако је, током 2018. и 2019. године, једна од кључних речи заступљених у званичним наративима била „разграничење”. Овакве идеје нису добиле ширу јавну подршку, упркос настојањима да се „уметну” и постану легитимне током рада округлих столова везаних за тзв.

⁹ Исто.

унутрашњи дијалог о Косову и Метохији.¹⁰ Чини се да у научној јавности још увек доминира експертско мишљење према коме и даље није погодан тренутак за некакво коначно статусно решење.¹¹ Али, треба нагласити да то никако не значи аутоматски и залагање за одржавање некаквог замрзнутог конфликта или, како се овај феномен у литератури још назива, постнасилног сукоба. Прво, премда је и појам замрзнутог конфликта неретко део косметског наратива, па и оног званичног, поред упитности да ли косметски случај уопште улази у тај концептуални оквир, такво стање и не може бити дугорочно одрживо решење нити део излазне стратегије, већ је пре само део кризног менаџмента, дакле, начин управљања кризом која у сваком моменту може поново ескалирати, уз реактивирање сукоба. Стога, уместо замрзавања конфликта – што је нарочито вредно истицања – решење за српску страну и њене виталне националне и државне интересе, макар и привременог карактера, може бити само замрзавање стања, али оног које би се успоставило тек након испуњавања свих преузетих обавеза и правнообавезујућих норми од стране приштинских власти (при чему се првенствено мисли на формирање Заједнице српских општина – ЗСО).

Тако се може рећи да током поменутог процеса унутрашњег дијалога, организованог ради креирања и усаглашавања ставова око питања Косова и Метохије, заправо није постигнута сагласност око овог, за будућност Србије круцијалног питања. Љубиша Деспотовић тврди да државне структуре у Србији нису спремне да јасно саопште грађанима да је простор Косова и Метохије неотуђиви део територије Србије, те да је та територија окупирана, а званичним властима у потпуности онемогућено да примењују важеће норме и прописе на том подручју.¹² Како бројни аутори наводе, при чему се то види и у релевантним ис-

¹⁰ Реч је о великом и веома амбициозном пројекту државног врха Србије у вези са спровођењем свенационалног дијалога о питању КиМ (иницијативу о томе изнео је лично председник државе А. Вучић, који је и предложио формирање Радне групе за пружање подршке том процесу), најављеном током јула 2017. године.

Критичари су, пак, ову идеју видели преваходно као монолог режима, а не истински дијалог унутар нације, те као легитимишући инструмент за наводно већ припремљене одлуке власти, итд.

¹¹ Рецимо, такво мишљење је било јасно изражено и, слободно се може рећи, доминантно током серије научних скупова и округлих столова које је, након покретања унутрашњег дијалога о КиМ, организовао Институт за политичке студије (ИПС) из Београда, преузевши тако и сам активну улогу у том процесу. Као резултат тога, настао је велики број научних радова, зборника и монографија, који представљају документовано сведочанство о таквој школи мишљења у српској политикологији и шире, када је реч о Косову и Метохији као важном политичком, економском, геополитичком, безбедносном, геостратешком, али и геосимболичком питању савремене Србије и српског народа, па и читавог српског друштва. Видети, на пример, специјално издање научног часописа *Национални интерес* из 2017. године: *Национални интерес*, тема броја: „Историјски и теоријски приступи у дијалогу о моделима решења статуса КиМ”, вол. 30, бр. 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017.

¹² Љубиша Деспотовић, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта велике Албаније”, *Политика националне безбедности*, година VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 31.

траживањима јавног мњења, доминантан став најшире јавности у Србији заснован је на тежњи да се Косово и Метохија очува као интегрални део Србије, што се може постићи управо дуготрајним одлагањем статусног решења, а у светлу глобалне прекомпозиције односа снага и моћи.¹³

И поред таквог, предоминантног расположења јавности у Србији, постоје, наравно, и другачија мишљења. Она се неретко могу чути у међународном и домаћем дискурсу о овом питању, а на линији су одбацивања „косметске идеје” као некаквог конгломерата фундаменталних српских националних митова, сматрајући да она, као таква, представља у суштини реметилачки фактор у развоју Србије и српског друштва, држећи их у „заточеништву” прошлости и одржавајући њихов предмодерни карактер. Важно је нагласити, а бројни примери упоредне праксе то и показују, да национални и политички митови, уколико нису злоупотребљени за потребе спровођења регресивних и екстремистичких политика, представљају легитимне и уобичајене категорије када је реч о савременим нацијама, те да имају значајну улогу у њиховој изградњи и развоју националне свести, као и да су карактеристични и за тзв. старе демократије.¹⁴ Једна од таквих теза је она која српску косметску политику генерално тумачи као „облик технологије пасторалне моћи” која се спроводи над становништвом, а не над територијом.¹⁵ Сагласно таквом схватању, наиме, Космет није само територијално питање, у смислу физичке безбедности и конкретних територијалних захтева, већ се ту првенствено ради о томе да се мит о Космету као „територијалном епицентру” српског националног идентитета, користи као средство контроле над сопственим становништвом и инструмент легитимизације сваке политичке власти, без обзира на актуелни режим. У том контексту, проблем Косова и Метохије представља изазов, како за државну, тако и за друштвену безбедност, а разликовање ова два витална концепта могу се уочити у радовима Радослава Гађиновића.¹⁶

¹³ Владан М. Кутлешкић, „О неким моделима за решење статуса Косова и Метохије”, *Страни правни живот*, бр. 2/2019, Институт за упоредно право, Београд, 2019, стр. 7.

¹⁴ Професор Милан Матић својевремено је објаснио да све државе и нације, као и све политичке културе, да би биле довршене и заокружене као такве, имају своје националне и политичке митове, међу којима посебно место заузимају они оснивачки, то јест конститутивни или државотворни митови. Видети о томе: Милан Матић, *Мит и политика: Расправа о основама политичке културе*, друго допуњено издање, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 1998.

¹⁵ Ослањајући се на чувеног француског филозофа Мишела Фукоа (Michel Foucault) и његов концепт владавине, о томе говоре Филип Ејдус и Јелена Суботић. Видети: Filip Ejdus, Jelena Subotić, "Kosovo as Serbia's sacred space: Governmentality, pastoral power and sacralization of territories", у: Gorana Ognjenovic, Jasna Jozelic (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014, стр. 159–184; као и: Jelena Subotic, "Narrative, ontological security, and foreign policy change", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 12, No. 4, 2016, стр. 610–627.

¹⁶ Радослав Гађиновић, „Национална безбедност као кључни фактор у функционисању модерне државе”, *Војно дело*, vol. 69, бр. 1, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2017, стр. 91.

С обзиром на то да је КиМ простор на којем се одиграла кључна битка која је умногоме одредила прошлост српске државе и нације, Космет заиста јесте територијално језгро српског националног, али и културног и духовног идентитета. Стога, чак и ако се, у аналитичке сврхе, важећи Устав и јасне уставне одредбе о КиМ оставе по страни, претходно наведено представља довољан легитимишући основ да Србија ангажује све своје капацитете и примени сва расположива средства, која су у границама могућег и дозвољеног, како би заштитила и максимализовала своје националне интересе у вези са косметским питањем. А као једно значајно средство деловања у том правцу јесте управо тзв. нова јавна дипломатија која може имати кључну улогу у обликовању и примени различитих форми меке моћи Србије, као што су културна, научна, образовна, дипломатија размене итд., а нарочито у развоју тзв. сајбер моћи која данас има све већу улогу и која представља ништа друго до примену меке моћи у сајбер простору.

Једна од иницијатива које су у директној вези са јачањем меке моћи Србије, превасходно у регионалном контексту, јесте иницијатива „Отворени Балкан”, којом се фактички укидају постојеће границе између Србије, Албаније и Северне Македоније. Међутим, један од могућих „скривених” циљева оваквог облика регионалне сарадње јесте и потенцијално признавање суверенитета тзв. Косова, уз укључење овог дела српске територије у оквиру поменуте иницијативе и последично укидање граничних баријера између Србије и Косова и Метохије.

Посматрано из угла меке моћи, као вредности културе и достигнућа једне заједнице, којим она пројектује свој утицај на друге, током протеклих декада дошло је до њеног измештања и дисперзије на различите центре моћи. Она се постепено измешта и постаје образац деловања не само националних актера, односно држава, већ и нових, како глобалних и регионалних, тако и субнационалних, односно потдржавних, актера и субјеката. Процес глобализације радикално је изменио међународни пејзаж, доводећи до убрзања историје које неизбежно води компресији времена потребног да би дошло до промене односа снага на глобалном нивоу.¹⁷ О утицају косовско-метохијског проблема на крах униполаризма у међународним односима, као доскора преобладајуће форме, те о поновном рађању биполарне, па и мултиполарне структуре, сведоче и бројне анализе припадника академске заједнице.¹⁸

Узимајући у обзир све наведене околности, које првенствено протоком времена иду на руку оним Србији наклоњенијим силама, отвара се простор за примену елемената како меке, тако и паметне моћи. Скорашњи догађаји који су

¹⁷ Британски историчар Нил Фергусон (Niall Ferguson) показује да је, протоком времена, дошло до радикалног скраћивања периода потребног да би доминантне силе изгубиле свој пиједестал, Niall Ferguson, "Empires with Expiration Dates", *Foreign Policy Online*, 10/14/2009, - <https://foreignpolicy.com/2009/10/14/empires-with-expiration-dates/>, приступљено: 09. 11. 2021).

¹⁸ Миломир Степић, „Косово и Метохија као индикатор новог биполаризма”, *Српска политичка мисао*, vol. 61, број 3/2018, Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. - 27–49.

умногоме били обликовани деловањем тзв. косовских безбедносних снага на северу јужне српске покрајине, показали су да албанска страна није заинтересована за постизање компромиса и да актуелна власт у Приштини не одустаје од својих максималистичких тежњи и захтева. Најупечатљивији пример свакако је одбијање албанске стране да примени кључне одредбе Бриселског споразума, првенствено оне које се тичу интереса српске стране и везане су за формирање Заједнице српских општина. С друге стране, приликом скорашње кризе која је била проузрокована одлуком тзв. косовске владе да не дозволи прелаз административне границе возилима са регистарским таблицама Републике Србије, Србија је подигла степен борбене готовости својих војних снага у близини административне границе, чиме је показала да и те како располаже и тврдим средствима која се могу употребити у случају даље ескалације ситуације око јужне српске покрајине.

Након агресије НАТО-а на СРЈ 1999. године и потписивања Кумановског споразума, безбедносне снаге Републике Србије не налазе се више на територији јужне српске покрајине. Та територија је фактички окупирана и насилно издвојена из састава Србије. Од тада до данас усвојен је већи број докумената ради прецизнијег дефинисања стратешке политике и деловања Србије у односу на овај витални национални проблем. Најновији стратешки документ Републике Србије, у којем се истиче посебан значај очувања Косова и Метохије као интегралног дела Србије, јесте Стратегија националне безбедности из 2019. године.¹⁹ У њој се истичу потенцијални правци деловања Србије у сложеном међународном окружењу, у светлу растуће међузависности, и потенцира се нарастајућа мултиполарност у међународним односима. Као кључни регионални проблем посебно се истиче питање АП Косова и Метохије, а нагласак се ставља на сепаратистичке тежње косметских Албанаца, противправно и једнострано проглашење независности, те настојање да се пониште оне одредбе Бриселског споразума које штите интересе српског народа у покрајини. Потенцира се сарадња и са Истоком и са Западом, као и сарадња са постојећим војним савезима и међународним организацијама.

Документ у који су претходно биле уграђене одредбе о Косову и Метохији и који је претходио актуелном стратешком документу из области безбедности, јесте Стратегија националне безбедности из 2009. године.²⁰ С обзиром на то да је та стратегија усвојена у години која је уследила након једностраног проглашења независности, аутори и Влада су настојали да се овај проблем у самом документу изразито потенцира.²¹ Али, овој Стратегији, која је нагласила без-

¹⁹ Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 94/2019, Београд, 2019.

²⁰ Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 88/2009, Београд, 2009.

²¹ Бранко Крга, „Проблем Косова и Метохије и политика националне безбедности Републике Србије”, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 50.

бедносни значај питања Косова и Метохије, претходила је Декларација о Косову и Метохији коју је усвојила Народна скупштина Републике Србије средином 2003. године, у време када се Црна Гора још увек налазила у државној заједници са Србијом.²² У Декларацији се наглашава да су витални национални интереси Србије угрожени деловањем косметских Албанаца и истиче се непоштовање свих релевантних међународних докумената који се односе на проблем Косова и Метохије, попут Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација и Војнотехничког споразума из Куманова. Циљ самог документа био је да укаже на неадекватно деловање међународних мисија на Косову и Метохији, што је резултирало великим бројем интерно расељених лица (250.000). Скупштина је тада изразила и трајну опредељеност и усмереност Србије ка европским, али и евроатлантским интеграцијама. Оваква усмереност државе ка европским, али и евроатлантским интеграцијама (НАТО) била је опредељена тадашњом прозападном политиком Владе и још увек непризнатим статусом Косова и Метохије као независне државе.

Оснаживање војног потенцијала државе, које је присутно у последње време, у складу је са глобалном прекомпозицијом моћи која се измешта са Запада на Исток, чиме се јача позиција Србије, будући да се драстично увећава утицај Кине и Русије. О постојању више центара моћи говорио је и Семјуел Хантингтон (Samuel P. Huntington) у свом чланку „Усамљена суперсила“. Он је, сада већ давне 1999. године, указивао на постојање више центара моћи и регионалних сила које поседују потенцијал да постану равноправни актери и да се успешно супротстављају хегемонији САД.²³ Наравно, ови процеси транзиције моћи²⁴ нису кратког трајања, па САД и даље остају најутицајнија светска сила у сваком погледу. Али, та моћ је угрожена, како деловањем других великих играча на међународној позорници, тако и од самих САД које су неретко прибегавале употреби тврдих компоненти моћи, нарушавајући свој имиџ и своју меку моћ. Ово „империјално пренапрезање“ – појам који је концептуализовао Пол Кенеди (Paul Kennedy) – показатељ је да је америчка моћ у дубокој кризи. Тако, рецимо, Викторија де Грациа (Victoria de Grazia) верује да је Америка на врхунцу своје моћи управљала светом снагом свога тржишта и надмоћношћу свог модела, а веома мало силом оружја.²⁵

²² Декларација о Косову и Метохији усвојена је на ванредној седници Народне скупштине Републике Србије 27. 8. 2003. године.

²³ Семјуел Хантингтон је веровао да се на измаку XX века и током преласка у нови миленијум дешавало измештање моћи, у тренутку постојања једне суперсиле и више регионалних сила. Видети: Samuel P. Huntington, "Lonely Superpower", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, Mar/Apr 1999, стр. 35-49.

²⁴ A. F. K. Organski, Jacek Kugler, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", у: Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman, Boston, MA., 1-989, стр. 171-194.

²⁵ Victoria de Grazia, *Irresistible Empire: America's Advance Through Twentieth-Century Europe*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA., 2006.

Све набројане околности, нова констелација снага и процес транзиције моћи ојачали су позицију Србије, која је већ успела да издејствује повлачење признања независности тзв. Косова код неколико, пре свега афричких и азијских земаља. Неопходно је наставити оснаживање позиције војне неутралности, јер би даље приближавање атлантским структурама неизбежно водило удаљавању од Кине и Русије, у светлу све очигледнијег сучељавања на релацији Исток–Запад. Потребно је учинити додатне напоре на даљем развоју јавне дипломатије, као најбољег начина деловања на трансформацији и превазилажењу уврежених негативних слика и стереотипа у јавном дискурсу западних земаља. Влада тзв. Косова, путем разних иницијатива и програма, континуирано ради на јачању своје меке моће, првенствено у оним земљама које још увек не признају његову независност. Више него индикативан пример покушаја тзв. Косова да унапреди своју меку моћ јесте документ под називом „Овако остварујемо меку моћ: Практичан водич кроз јавну и дигиталну дипломатију мале републике”, који је настао у сарадњи Министарства иностраних послова приштинске Владе са Бритиш Каунсилом (British Council) и норвешким Министарством спољних послова.²⁶

Закључна разматрања

Узимајући у обзир све наведене елементе, може се закључити да и даље има много простора за меко деловање Србије, али уз јачање и њених војних потенцијала, чиме би држава нагласила своју позицију регионалног лидера. Јачање веза са што већим бројем земаља и додатно умрежавање на међународном плану неизбежно би водило ка оснаживању позиције Србије по питању њене јужне покрајине. Постоје оцене да је актуелна ковид криза додатно убрзала процес транзиције моћи са Запада на Исток, те се, у складу с тим, прогнозира да ће тектонске промене у светском поретку наступити врло брзо. Процене водећих светских економиста, попут Томе Пикетија, говоре да ће Кина по збирном БДП-у достићи САД 2025. године, а да ће у погледу БДП-а по глави становника то остварити 2050. године.²⁷ Кина данас делује као мека сила која, привлачношћу својих културних вредности и специфичношћу свог социјално-економског и политичког обрасца, стиче све већи број савезника на међународном плану. Стога је неопходно одржати чврсте везе са најмногљуднијом земљом света, али и са Русијом, како би се, уз подршку ових „вето играча” и ослањањем на концепт мултиполарности у међународној констелацији снага, заштитили и максимализовали национални интереси Србије. Посебну пажњу потребно је усмерити на бројне сегменте у различитим сферама јавних политика, попут већих улагања у културу, јавну диплома-

²⁶ Невенка Стојчевић, „Косовска 'мека моћ' у Шпанији и дилетантизам српске културне дипломатије”, *Нова српска политичка мисао (online)*, 25. 06. 2018, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/kosovska-meke-moc-u-spaniji-i-dilientantizam-srpske-kulturne-diplomatije.html?alphabet=l>, приступљено: 26. 01. 2022.

²⁷ Тома Пикети, *Капитал у XXI веку*, Академска књига, Београд, 2015.

тију, науку и образовање, спорт, уз развој организационих и институционалних капацитета у овим областима које могу имати значајну улогу у брендирању нације и стварању повољније слике о Србији у међународном окружењу. Упоредо са овим усмерењем на меке компоненте моћи, неопходно је и континуирано јачање војних потенцијала, како кроз набавку савремене војне технике и опреме, тако и побољшавањем позиције војног сектора у друштву, чиме би Србија могла да заузме позицију паметне силе у регионалним оквирима.

Сукоби на простору бивше Југославије и антисрпско деловање до тада незапамћене глобалне пропагандне машинерије, довели су до стварања негативног имиџа Србије, првенствено кроз наративе који су доминирали јавним мњењем на политичком Западу, чиме је у значајној мери урушена мека моћ наше државе. С друге стране, Србија је до сада неадекватно користила сопствене ресурсе и компонентне меке моћи, што је олакшало креирање поменутих стереотипа и негативног имиџа, те допринело њиховој отпорности и трајању.²⁸ Истицање најзначајнијих културолошких и националних компоненти, уз национални брендинг и јачање сарадње са најширим кругом актера на међународном плану, Србији може донети статус водеће регионалне меке силе. Али, овај „раст“ српске меке моћи мора бити праћен и јачањем војних потенцијала како ни у овом сегменту Србија не би заостајала за државама у свом непосредном окружењу. Сви наведени елементи, перспективе јачања, како меких, тако и тврдих компоненти моћи, прогностика будућих дешавања на глобалном плану, промене у односима моћи водећих чинилаца у светској политици, захтевају континуирану, вишестепену и пажљиву анализу како би се правовремено и адекватно одговорило на изазове са којима се Србија суочава по питању Косова и Метохије.

Литература

[1] Бубања, Ива, „Мека моћ као инструмент за побољшање положаја Србије у међународном окружењу”, *Техника*, vol. 73, бр. 6, 2018, стр. 882–888.

[2] Гађиновић, Радосав, „Национална безбедност као кључни фактор у функционисању модерне државе”, *Војно дело*, vol. 69, бр. 1, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2017.

[3] De Grazia Victoria, *Irresistible Empire: America's Advance Through Twentieth-Century Europe*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA., 2006.

[4] Деспотовић, Љубиша, „Геополитичка судбина Косова и Метохије – између евроатлантске окупације и пројекта велике Албаније”, *Политика националне безбедности*, година VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 29–48.

[5] Ejodus, Filip, Subotić, Jelena, „Kosovo as Serbia's sacred space: Governmentality, pastoral power and sacralization of territories”, у: Gorana Ognjenovic, Jasna Jozelic (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014, стр. 159–184.

²⁸ Ива Бубања, „Мека моћ као инструмент за побољшање положаја Србије у међународном окружењу”, *Техника*, vol. 73, бр. 6, 2018, стр. 885.

[6] Ferguson, Niall, „Empires with Expiration Dates”, *Foreign Policy (online)*, 10/14/2009, <https://foreignpolicy.com/2009/10/14/empires-with-expiration-dates/> (09/11/2021).

[7] Huntington, Samuel P., "Lonely Superpower", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, Mar/Apr 1999, стр. 35-49.

[8] „Косовски чвор на столу нације” (С. Ј. М.), *Вечерње новости (online)*, 30,10,2017, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:693138-Kosovski-cvor-ide-pred-sud-nacije> (05/11/2021).

[9] Крга, Бранко, „Проблем Косова и Метохије и политика националне безбедности Републике Србије”, *Политика националне безбедности*, год. VIII, бр. 2/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017, стр. 49–68.

[10] Kurlantzick, Joshua, *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*, Yale University Press, New Haven, 2007.

[11] Кутлешаћ, Владан М, „О неким моделима за решење статуса Косова и Метохије”, *Страни правни живот*, бр. 2/2019, Институт за упоредно право, Београд, 2019, стр. 5–15.

[12] Матић, Милан, *Мит и политика: Расправа о основама политичке културе*, друго допуњено издање, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 1998.

[13] Матић, Петар, „Рат за меку моћ”, *Српска политичка мисао*, vol. 24, бр. 2/2009, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 31–44.

[14] McGiffert, Carola (ed.), *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World*, A Report of the CSIS Smart Power Initiative, Center for Strategic & International Studies (CSIS), March 2009.

[15] *Национални интерес*, тема броја: „Историјски и теоријски приступи у дијалогу о моделима решења статуса КиМ”, вол. 30, бр. 3/2017, Институт за политичке студије, Београд, 2017.

[16] Николиш, Душан, „Нова војна моћ САД за 21 век – инструмент (стратегија) господарења светом без рата”, *Војно дело*, vol. 50, бр. 4-5, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1998, стр. 47-61

[17] Nossel, Suzanne, "Smart Power", *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 2, March/April 2004, The Council on Foreign Relations, USA, 2004, стр. 131–142.

[18] Nye, Joseph, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Art of Mentoring Series, Basic Books, New York, 1990.

[19] Nye, Joseph S., "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 4, July/August 2009, The Council on Foreign Relations, USA, 2009, стр. 160–163.

[20] Nye, Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Hachette, UK, 2004.

[21] Nye, Jr., Joseph S., *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011.

[22] Ognjenovic, Gorana, Jozelic, Jasna (eds.), *Politicization of Religion, the Power of Symbolism: The Case of Former Yugoslavia and its Successor States*, Palgrave Macmillan, US, 2014.

[23] Organski, A. F. K., Kugler, Jacek, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", у: Manus I. Midlarsky (ed.), *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman, Boston, MA., 1989, стр. 171–194.

[24] Пикети, Тома, Капитал у XXI веку, Академска књига, Београд, 2015.

[25] Перић, Ненад, Митровић, Мирослав, „Нова медијска стратегија Војске Србије као инструмент меке моћи”, *Војно дело*, vol. 73, бр. 3, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2021, стр 60-72.

[26] Степић, Миломир, „Косово и Метохија као индикатор новог биполаризма”, *Српска политичка мисао*, vol. 61, број 3/2018, Институт за политичке студије, Београд, 2018, стр. 27–49.

[27] Стојчевић, Невенка, „Косовска „мека моћ” у Шпанији и дилетантизам српске културне дипломатије”, *Нова српска политичка мисао (online)*, 25.06.2018, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/kosovska-meke-moc-u-spaniji-i-diletantizam-srpske-kulturne-diplomatije.html?alphabet=l> (26/01/2022).

[28] Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 88/2009, Београд, 2009.

[29] Стратегија националне безбедности, „Службени гласник РС”, бр. 94/2019, Београд, 2019.

[30] Subotic, Jelena, "Narrative, ontological security, and foreign policy change", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 12, No. 4, 2016, стр. 610–627.

[31] „Вучић: Ја сам за разграничење на Косову, то је апсолутно најздравије за Србију”, *Данас (online)*, 06.06.2019, <https://www.danas.rs/vesti/politika/vucic-ja-sam-za-razgranicenje-na-kosovu-to-je-apsolutno-najzdravije-za-srbiju/> (24/01/2022).

Резиме

У овом раду аутори анализирају улогу меке и паметне моћи као стратешких средстава којима је могуће бранити виталне националне интересе Републике Србије по питању Косова и Метохије. Ови спољнополитички инструменти добијају на значају у контексту турбулентних и динамичних промена на глобалном нивоу, пре свега у смислу прекомпоновања глобалних односа моћи и пребацивања моћи у њене нове, растуће центре. Као резултат тога, долази до преобликовања светског поретка којим више не доминирају Сједињене Државе као хегемонистичка сила, већ се он трансформише у мултиполарни. Аутори истражују овај нови и трансформишући светски поредак и његове потенцијалне последице на решавање проблема Косова и Метохије. Аутори обрађују и анализирају све параметре српске спољне и унутрашње политике у вези са питањем и статусом јужне српске покрајине. Детаљно се разматрају потенцијали меке и тврде моћи у циљу проналажења реалних предлога у решавању комплексног питања Косова и Метохије. У уводном делу аутори теоријски приступају разматрању основних појмова обухваћених предметом истраживања. Он укључује главне идеје, концепте и теорије о мекој и паметној моћи као комбинацији меких и тврдых средстава. Централни део рада анализира елементе који чине меку и паметну моћ Србије у светлу наведених промена у међународним односима. Аутори се руководе анализом садржаја најважнијих докумената који

се односе на решавање питања Косова и Метохије. Разматра се и позиција Србије у односу на кључне факторе на међународном плану и њихово позиционирање у односу на овај проблем. То омогућава увид у све кључне речи у вези са проблемом Косова и Метохије које су биле и даље су присутне и у јавном дискурсу. У завршном делу рада аутори покушавају да расветле у којој мери се тврда и мека моћ могу комбиновати када је у питању проблем Косова и Метохије, посматрано пре свега кроз призму све већег утицаја сила које су наклоњене нашој земљи, посебно Кина и Русија, али и још увек непостојећег признања тзв. Косова као независне државе од стране пет чланица ЕУ. Аутори закључују да је за Републику Србију од изузетног значаја да континуирано јача и мека и тврда средства моћи како би остварила своје циљеве по питању Косова и Метохије.

Кључне речи: *Србија, Косово и Метохија, изазови, перспективе, мека моћ, паметна моћ, спољна политика, међународни односи, национални интерес, мултиполарност*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

